

*Тимченко Роман
(Київ)*

ПРИЧИНИ ТА ПЕРЕДУМОВИ УКЛАДАННЯ АКТУ ЗЛУКИ 22 січня 1919 р.

Протягом століть українці прагнули стати вільними, незалежними господарями свого краю. У багатомітній історії України наші землі були під литовським, польським, турецьким, австрійським та російським пануванням.

Перша Світова війна дала поштовх до визволення багатьох підкорених народів з-під імперіалістичного поневолення. Боротьбу за незалежність розпочинають чехи, поляки, серби, хорвати, білоруси.

У 1917–1920 рр. українці також отримали можливість створити власну державу, зміцнити своє становище в Європі. Адаже довгий час український народ зазнавав колоніального гноблення з боку інших держав, і це спричинило «приглушення» патріотичних почуттів. Частина населення байдуже ставилась до прагнень своїх співвітчизників мати незалежну державу. Незважаючи на складні внутрішні процеси і геополітичне становище, на території України вдалося створити власні державні утворення: Українську Народну Республіку, Українську Державу, Українську Соціалістичну Радянську Республіку, Західноукраїнську Народну Республіку.

Саме після проголошення останньої постало питання про можливе об'єднання наддніпрянців і наддністрянців в одну незалежну державу. Українці пройшли досить складний шлях до соборності, прагнули порозумітися з іншими державами і блоками. Вони усвідомлювали необхідність національного єднання, оскільки на молоді українські держави чатувала велика небезпека з боку сусідніх країн: Польщі, Румунії, радянської та білої Росії.

Окремі аспекти даної проблеми знайшли відображення у спеціальних наукових статтях, розділах монографій та дисертацій. Але ґрунтовного дослідження здійснено не було. Серед праць, що розкривають історію взаємовідносин українських держав у кінці 1918 – початку 1919 рр. виділяють роботи активних діячів Української революції – В. Винниченка, С. Петлюри, П. Христюка, І. Мазепи, М. Шаповала, Є. Коновальця, Л. Цегельського та інших, що з'явилися у 20–30-ті роки ХХ ст. Перебіг тогочасних подій подається через особистісне сприйняття їх авторами. Окремі питання взаємовідносин УНР і ЗУНР висвітлюють учені української діаспори (М. Стахів, В. Верига, П. Мірчук, Т. Гунчак) та зарубіжні автори (Г. Цвенгрош, А. Середницький). Серед сучасних українських істориків слід виділити праці М. Литвина, В. Солдатенка, І. Кураса, О. Рубльова, Ю. Павленка та інших.

У ході дослідження автором поставлено такі завдання: аналіз умов утворення держави на Галичині; з'ясування причин приходу до влади Директорії; висвітлення історичних передумов підписання Акту Злуки УНР і ЗУНР; показ відносин Наддніпрянщини і Наддністрянщини з сусідніми державами.

Провідні галицькі політики ще напередодні утворення ЗУНР, у серпні–вересні 1918 р., намагалися налагодити відносини з Австрією, у складі якої перебувала Галичина. Про об'єднання з наддніпрянською Україною мова

не йшла, бо в Києві урядовав гетьман Павло Скоропадський, а опозиційні соціалістичні партії прагнули повалення його влади.

Л. Цегельський, один з лідерів ЗУНР, надіявся, «що збудувавши під дахом Австрійської монархії свою галицько-українську державу, будемо мати в наших руках частину української території, свій державний апарат і свою армію»¹. Сподівання на Австрію особливо посилювалися після оголошення декларації американського президента В. Вільсона і переговорів з ним імператора Карла I. Адже за вимогами декларації Австрійська імперія ставала федерацією. Тому західноукраїнські лідери не поспішали, вичікуючи слушного моменту. Л. Цегельський підкреслював, що при збереженні правління гетьмана Галичина буде прагнути до об'єднання. Якщо прийдуть «більшевики (в Україну – *Авт.*), з допомогою цілої Австрії не пустим їх у Галичину»².

16 жовтня імператор Карл I, щоб урятувати Габсбурзьку монархію від розпаду видав маніфест про перебудову Австрії на федеративних засадах. У маніфесті зазначалось, що «Австрія по волі моїх народів має статися союзною державою, в якій кожне плем'я на області, яку воно заселяє, творить свій власний державний організм»³. Маніфест цісаря, підтверджений протоколом засідань Ради Міністрів у Відні щодо Східної Галичини «польське заступництво не буде розтягати своєї діяльності на українські області, визнаючи рівне право української нації до створення самостійного державного організму»⁴. Його кордони мають бути утверджені на основі мирних договорів. Як відомо, навіть це не врятувало Австро-Угорську імперію від розпаду. Для західних українців головним ворогом стала Польща, яка не могла миритися з втратою Галичини, зокрема м. Львова, дрогибицько-бориславського басейну. Як наслідок, це протистояння вилилось у кровопролитну війну.

Коли розпочалася боротьба з поляками в Галичині, лідери ЗУНР вирішили звернутися за допомогою до гетьмана. Це не означало возз'єднання земель східних і західних, йшлося тільки про військову допомогу. Л. Цегельський наголошував: «знаючи, як нещиро відносяться до нього (П. Скоропадського – *Авт.*) всякі «малороси», галицькі лідери не вірили, щоб і гетьман вдержався. Особливо вони побоювались перевороту, як німецько-австрійські війська покинуть Україну»⁵. Вячеслав Липинський активно переконував галицьку контитуанту не проголошувати негайної Злуки. Він зазначав, що «майбутнє (українських земель – *Авт.*) непевне, Галичина може знову стати українським Піємонт»⁶. Тому галичани й боялися зв'язувати себе з будь-якою державою на сході. Вони розуміли, що гетьман тримається при владі лише за наявності армій Четвертного союзу. Вирішити питання військового союзу поїхали до Києва Осип Назарук і Володимир Шухевич. Гетьман їм пообіцяв допомогу, але ніби без його відома, пояснивши, що «по упадку Австро-Угорщини і Німеччини положення України стане дуже непевне. Австро-угорські і німецькі війська виїдуть з України. Це відчинить Червоній армії дорогу на Україну... Гетьман мусить шукати порозуміння з Антантою, щоб вона признала Україну і допомогла боротись з червоною Москвою. Тому він не може зачинати війну з Польщею. Галичина лежить у сфері впливів Антанти...»⁷.

Гетьман дав згоду на допомогу стрільців за умови, що вони підуть на Львів за власним бажанням. Командир січових стрільців Євген Коновалець вважав, що похід на Київ є важливішим, ніж боротьба за Львів. Отже, всі спроби дійти згоди з гетьманом і отримати допомогу для оборони Львова провалилися. Зрозуміло, що це викликало незадоволення галицьких лідерів. Вони вважали січове стрілецтво власною збройною силою, яке потрапило в полон до росіян

у роки Світової війни. Є. Коновалець пояснив свою відмову значною кількістю наддніпрянців у загоні і тим, що потрібно завоювати раніше Київ, без допомоги якого галичани не втримаються серед численних зовнішніх ворогів⁸. Олекса Кузьма, сотник УГА, доводив, що тільки обіцянки усусів дані Національному Союзу перешкодили стрільцям йти на Львів. Як бачимо, у свідченнях наявні деякі розбіжності. На наш погляд, слід прийняти докази командира січових стрільців Є. Коновальця, адже саме він відмовив у допомозі галичанам.

Але чи мала б успіх угода з гетьманом? Правління П. Скоропадського вже підходило до кінця. Шукаючи порозуміння з Антантою, він у середині листопада видав грамоту про федерацію з небільшовицькою Росією. Галичина могла потрапити під владу іншої держави і втратити свої незначні політичні і економічні здобутки. Цього лідери ЗУНР не хотіли, адже Російську імперію Антанта не визнала федерацією, а бачила унітарною державою.

Лише 26 листопада 1918 р. розпочалися переговори представників ЗУНР з державами Антанти. У цей день було надіслано дипломатичну ноту президентові США В. Вільсону: «Утворивши державу 19 жовтня 1918 р. у Львові, ми визначили границю цієї держави тільки провізорично, вичікуючи Вашого рішення, Пане Президенте, стараючись оминати захоплення навіть найменшого клаптика землі, який був заселений українцями в переважаючій більшості, і дотримуючись справедливих принципів Ваших...». Лідери ЗУНР звернулися з проханням до Антанти припинити кровопролиття у краї і виступити арбітром україно-польського конфлікту⁹. Взаємовідносини Проводу ЗУНР з країнами Антанти ускладнювалися тим, що блок повністю підтримував Польщу, оскільки в центрі Європи мала з'явитись сильна держава, яка б зупинила наступ більшовизму на захід та стала противагою Німеччині. Тому Галичині було важко порозумітися з державами Антанти, хіба що залишалося запропонувати свої послуги у боротьбі з російським більшовизмом. Але це не входило у плани лідерів ЗУНР.

Про мир з поляками не могло бути й мови, адже вони завжди вважали Галичину своєю територією і намагалися її завоювати. Хоча у польських політичних діячів існували різні точки зору щодо українського питання. Народні демократи на чолі з Романом Дмовським ставили собі за мету розширення території Польщі за рахунок етнічних та історичних українських земель¹⁰. Сам Юзеф Пілсудський одразу не визначився з кордонами Польської держави, але в його планах фігурувало місто Львів як її частина. Недарма за панування над ним точилися кровопролитні бої. Й у своїх зверненнях до країн Антанти він все ж спирався на тезу боротьби з більшовицькою Росією, а не з українцями¹¹. Отже, будь-які надії керівництва ЗУНР на порозуміння із західними державами не мали успіху.

До УНС і політичних лідерів Наддніпрянщини галичани ставились негативно. Про це писали С. Шевчук, С. Ярославин, Л. Цегельський та інші західноукраїнські автори. В. Винниченко, С. Петлюра, М. Шаповал вважалися ж нездатними до державного будівництва, а їхні революційні гасла були федералістськими, лівого спрямування, яких не сприймали галичани¹².

Про об'єднання двох держав не було й мови. Радикали і помірковані соціалісти Галичини боялися союзу з ліворадикальними соціалістами Наддніпрянщини, оскільки будь-який переворот закінчився б взяттям Києва більшовиками. Однак за безпосереднє об'єднання українських земель виступав один з членів Національної Ради Семен Вітик, а також галицьке студентство, яке «ставити оправдане... і справедливе домагання з'єдинення всіх земель, заселених

українським народом, в одну ні від кого незалежну демократичну українську державу»¹³. Та й населення Галичини бажало злитись з наддніпрянцями. Але здоровий глузд і поміркована державна політика взяла верх над радикально налаштованим населенням.

В. Винниченко говорив, що лідери ЗУНР боялися революційності Наддніпрянської України, її соціальних перетворень. Для них головним завданням було утворення незалежної держави, не більше. Хоча з цим можна не погодитись, бо лідери ЗУНР боялися захоплення влади більшовиками і тому не поспішали йти на переговори з Великою Україною.

18 листопада 1918 р. почалося повстання Українського Національного Союзу, а 14 грудня гетьман зрікся влади. «То був найбільший злочин (повстання УНС – *Авт.*) в нашій історії»¹⁴, – сказав митрополит Автокефальної церкви Василь Липківський про дані події. «Антанта разом з Францією була противна українському повстанню 1918 р. і рішуче перестерігала його організаторів проти цього кроку, бажаючи поки що «статус кво» з Гетьманом і німцями»¹⁵, – писав Степан Томашівський. Але це були наміри, а Директорія УНР уже 19 грудня урочисто в'їхала в Київ.

У свою чергу Директорія ще до повстання намагалася встановити контакти з Антантою. У листопаді проходила конференція в Яссах, де мало вирішитися питання повоєнного облаштування світу, в тому числі й Росії. Наприкінці місяця французький консул мав виїхати до Києва з текстом декларації «До населення Півдня Росії». Повстання Директорії йому перешкодило дістатися столиці України. Тому він оголосив декларацію 23 листопада в одеських газетах. У ній говорилося: «Держави Антанти через свого уповноваженого, французького консула в Києві, заявляють, що вони вирішили не допускати ніякого порушення в справі відновлення порядку та реорганізації Росії, яке розпочали російські патріоти... А щодо Південної Росії, держави Антанти стверджують непохитну волю піддержати в ній порядок»¹⁶. З одного боку, можна вважати, що Антанта визнає держави, які утворилися на території колишньої Росії, але з іншого вони мали допомогти в боротьбі з більшовиками. С. Петлюра під час телеграфної розмови з полковником П. Болбочаном відмічав, що з перехопленої радіотелеграми американського представника в Парижі дізналися, що Е. Енно не є уповноваженим Антанти, а проводить власну політику. І тільки коли прибув перший французький десант, Директорія продовжила з ним переговори. П. Христюк взагалі називав його «невеликим урядовцем, підкупленим гетьманським урядом»¹⁷.

Генерал Денікін писав, що для боротьби з більшовиками французькому уряду потрібна була якась стороння допомога. Тому свої погляди вони скерували на Україну. Але в той же час сам генерал був незадоволений тим, що це було продовження політики Німеччини, а не створенням єдиної, неділимої Росії. У праці «Гетьманство і Директорія на Україні» він цитує слова французя Фрайденберга, якими спростовує цю думку: «Франція непорушно є вірною принципу неділимої Росії. Але зараз мова йде не про вирішення тих чи інших політичних питань, а про те, щоб використовувати для боротьби з більшовиками всі антибільшовицькі сили, в тому числі і українців»¹⁸.

Для Директорії складною була ситуація і на східному кордоні. Ще напередодні повстання було заключено договір про допомогу Радянської Росії у повстанні. Ісаак Мазепа вважає, що «між українськими соціалістичними партіями й представниками російських большевиків Мануїльським і Раковським прийшло порозуміння. Совітська Росія мала признати самостійність Української Народної

Республіки й демократичний лад на Україні. Українська Народна Республіка мала забезпечити легальне існування партії комуністів і також свій неутралітет у боротьбі СРСР з її зовнішніми ворогами. Під час протигетьманського повстання більшовики не дали Директорії ніякої допомоги»¹⁹. Отже, ніякого взаємопорозуміння Директорії і більшовиків не відбулося. Навпаки, Г. Пятаков почав розсилати листівки, де повідомляв, що саме він підняв повстання проти гетьмана. А Директорію називав «контрреволюційною бандою»²⁰.

Важливим є й те, що члени Директорії не хотіли вести переговори з Радянською Росією, а це була власна ініціатива Володимира Винниченка. Хоча вона не мала жодних наслідків. Допомоги Директорія не отримала, а після повалення гетьманського правління знову розпочався наступ більшовицьких військ на Київ. Недарма Л. Цегельський з самого початку боявся союзу з УНР. Дмитро Дорошенко так характеризує політику більшовиків під час гетьманського перевороту: «По більших містах більшовицькі комітети готувалися захоплювати владу. Вони дожидалися тільки, поки війська Директорії подужають гетьманців, щоб використати українську усобицю в власних інтересах»²¹. Переговори з В. Винниченком були тільки хибною примарою для українців, щоб вони повірили в дружбу, почали поважати більшовиків. Невизначеність в краї готувала ґрунт для остаточного захоплення українських земель.

Після наступу радянських частин Директорія запитала у Москви, на якій підставі червоне військо йде на Україну. Г. Чичерін, комісар закордонних справ Радянської Росії, відповів, що «ніякого війська Російської Соціалістичної Республіки на Україні нема. Військова акція на українській території провадиться поміж військами Директорії та армією українського совітського уряду, який є зовсім незалежним»²². Причому він пропонував увійти у мирні переговори на умовах зміни курсу внутрішньої політики українського уряду відносно комуністів та ради робітничих депутатів²³. Отже, більшовицька Росія прикривалася «незалежною» радянською українською владою.

І все ж Директорія вирішила відрядити свою делегацію на чолі з С. Мазуренком до Москви на мирні переговори. Християн Раковський, голова більшовицького уряду на Україні висунув такі умови українцям, за якими вони повинні йти війною разом з більшовиками проти Антанти і проти козацької держави на Дону. Ще однією з вимог була умова встановлення подальшої форми правління в Україні за допомогою з'їзду робітничих і селянських депутатів. Зрозуміло, що на такі умов погодитись УНР не може. Більшовики ж не зупиняли свій наступ на українські землі. Тому, незважаючи на перебування С. Мазуренка в Москві, УНР оголосила війну більшовицькій Росії. Директорія не бажала війни з більшовиками, вважаючи головним завданням розбудову власної держави, але ситуація вимагала негайного рішення. Мабуть, УНР ніколи не пішла б на переговори з більшовиками у мирний час. Але навіть в такий складний період Росія, побачивши небезпеку від Антанти, не хотіла миру – їй потрібна була Україна як житниця і військовий плацдарм.

Микита Шаповал писав, що «можливо б краще було б досягти згоди (з Радянською Росією – *Авт.*). Але українська політика розкололася. Частина військових начальників була взагалі проти всякого порозуміння з Москвою, а навпаки за порозуміння з Антантою і за війну проти більшовизму, навіть взагалі проти соціальної революції»²⁴.

Про це писав й В. Винниченко у «Відродженні нації». Хоч йому й імпонували ідеї більшовиків, але в той же час він розумів націоналістично настроєного

Головного Отамана. Якщо піти на зближення з Радянською Росією, можна було нажити надзвичайно сильного ворога в образі Антанти, війська якої вже стояли в Румунії. Крім того, С. Петлюра наголошував, що й німці вийшовши з нейтралітету, знову будуть загрозувати українській державі²⁵.

Сам же об'єднавчий рух українських земель мав двосторонній характер. Гасло соборності не згоралося наддніпрянцями. Український Національний Союз ще в середині жовтня 1918 р. виступив з програмою об'єднання України, яку розраховував втілити в життя у майбутньому. «Спираючись на історичне та природне право кожного народу гуртувати в одно ціле відірвані від його часті, Український Національний Союз, – говорилося в його заяві про внутрішнє і міжнародне становище України, підписаній головою В. Винниченком і секретарем П. Дідушком, – вважає цілком природним і необхідним злучення в один державний український організм всіх заселених українцями земель, які до цього часу через історичні та міжнародні обставини не ввійшли в склад Української держави, цеб-то: Східної Галичини, Буковини, Угорської України, Холмщини, Підляшшя, частини Бессарабії з українським населенням, частини етнографічно-української Донщини, Чорноморії і Кубані»²⁶. Ця декларація містила засадничий принцип соборності, до якого повинен був прагнути український народ, розкиданий від Карпат до Кавказьких гір.

За свідченням Л. Цегельського, коли О. Назарук приїхав до Києва за військовою допомогою, то В. Винниченко йому відповів: «Ви ... повинні з нами йти (на Київ – *Авт.*), а не підтримувати оцих дрібнобуржуазних Костів, Цегельських, Федаків та інших загумінкованих реакціонерів. Начхать нам на Львів... На Київ нам дорога. А через Київ – до Львова, а не в галицькій калабані бовтатись. Ми будемо соборну соціалістичну українську республіку, а всіх оцих Петрушевичів, Колессів та попів примусимо по-нашому танцювати»²⁷. В. Винниченко, ймовірно, жив ідеєю соборності, але головним завданням вважав визволення столиці наддніпрянської України – Києва, а потім уже й Львова. Але можливо, Л. Цегельський, написавши вищезгадані рядки, хотів підвищити статус галичан і своє мученицьке становище. Адже відомо, що він завжди ставився до УНР і до лідерів держави не зовсім приязно.

Динамічна зміна подій визначила подальшу долю українських земель, незважаючи на численні протиріччя між обома українськими державами. Сучасні українські дослідники І. Курас та В. Солдатенко вважають, що успішне розгортання повстання під проводом Директорії й відновлення УНР, з одного боку, а також українсько-польська війна на західноукраїнських землях, з другого, прискорили об'єднання двох республік. Воно справедливо розглядалося як втілення в життя віковичного прагнення народу до державної єдності і як засіб згуртування проти польської експансії на українські землі. Крім того, частина керівників УНР розраховувала на допомогу галицьких сил у розв'язанні власних військово-політичних і державних проблем. Однак остання точка зору поділялася не всіма. Так, у В. Винниченка мотиви, якими керувались лідери ЗУНР, ініціюючи об'єднання з УНР, викликали певний скептицизм і не могли, на його думку, бути віднесені до принципових, програмних уяв про українську соборність²⁸.

За версією Голови Директорії, «не маючи великої певности удержати своїми силами владу в Галичині, а крім того, піддаючись натискові широких народних мас, що прагнули повного об'єднання з Великою революційною Україною, Рада Державних Секретарів звернулася до Директорії з пропозицією об'єднання двох республік в одну українську державу»²⁹.

В. Винниченко також бачив перспективу одержати в результаті об'єднання УНР і ЗУНР ще одного ворога – Польщу: «...цей крок давав Директорії ще одного мілітарного ворога з заходу. Ми вже тепер не могли без гарячої активності дивитись на боротьбу в Галиччині. Ми мали новий фронт»³⁰.

Взагалі УНР намагалася не псувати стосунків з поляками. Та й сам Ю. Пілсудський ще до Акту Злуки писав у листі Т. Розвадовському, який був головнокомандувачем польських військових сил проти УГА, що необхідно якомога швидше завоювати Львів та встановити стосунки з Наддніпрянською Україною. Для Ю. Пілсудського вона була немов би буферною зоною між його державою та більшовицькою Росією³¹.

С. Петлюра розумів, що Польщу підтримує Антанта, яка виграла Світову війну, і тому з нею не потрібно псувати відносини, особливо, коли ще зовсім молода держава не стала на ноги. Тому він намагався встановити дипломатичні стосунки з польською державою вже на початку 1919 р. Ще 31 грудня 1918 р. до Варшави відбула місія Міністерства закордонних справ УНР, очолювана В. Прокоповичем. Вони мали прозондувати ґрунт для подальших переговорів та довідатись ціну військової допомоги поляків УНР. Повернувшись, він повідомив, що легко було говорити про Холмщину, Підляшшя та Берестя, а важко про Львів та Борислав, які поляки ні за яку ціну не хотіли віддавати в чужі руки³².

18 січня 1919 р. була відправлена нова делегація, яку очолив О. Карпинський, але її місія теж була безрезультатною через спірні проблеми стосовно Галичини й Холмщини³³. Це не означало, що С. Петлюра був готовий відмовитись від Галичини напередодні проголошення Акту Злуки українських земель. Пізніше, коли Курдиновський (людина, яка проголосила себе послом у Польщі) фактично віддав Галичину полякам, він направляє місію Пилипчука щодо врегулювання відносин з Польщею. Головний ад'ютант Петлюри О. Доценко зазначає, що Пилипчук вважав, що долю Галичини має вирішити Паризька мирна конференція³⁴. Отже, не можна звинувачувати Головного Отамана в зраді галицькій землі й ідеї соборності.

Згодом він відмовившись від прав на Галичину задля польської допомоги і збереження незалежності хоча б УНР. У листі до генерал-хорунжого Удовиченка він писав: «У справах територіально-державних я керувався і керуюсь принципом соборності. Основою державности має бути Центральна Україна, а не периферія»³⁵. Як бачимо, С. Петлюра не відмовлявся від об'єднання, але, на його думку, саме УНР з центром у Києві має бути осередком держави, а не Галичина з своєю крихітною територією.

Зрозуміло, що для боротьби з поляками ЗУНР потрібна була допомога. Але чекати її було нізвідки. Стрільці залишилися боротися за Київ, а незалежну ЗУНР захоплювали польські війська. Тому Українська Національна Рада вислала у кінці листопада 1918 р. до Києва двох своїх представників Л. Цегельського і Д. Левицького за допомогою. Делегати ЗУНР не змогли однак удруге добратися до Києва, оточеного протигетьманськими повстанцями. Тоді вони виїхали до Фастова, де зустрілися з членами Директорії Винниченком, Петлюрою, Андрієвським, Швецем і Макаренком, пояснивши мету свого прибуття. У результаті обговорення обидві сторони уклали й підписали у Фастові 1 грудня 1918 р. передвступний договір про злуку обох держав, до якого входило й наступне положення: «Західньо-Українська Народна Республіка, з огляду на витворені історичними обставинами, окремими правовими інституціями, та культурними і соціальними різницями окремішности життя на своїй території і

її населення, як будуча частина неподільної Української Народньої Республіки дістає територіяльну автономію»³⁶.

С. Шевчук писав, що Л. Цегельський, «підписуючи умову в Хвастові з д-ром Левицьким та з урядом УНР, мав вражіння, що він скаче в темряву. У стабільність влади Директорії делегати Української Національної Ради не вірили, ані не мали довір'я до політичного розуму соціалістичних провідників. Вони передбачали лише хаос і анархію. Тоді вже на Полтавщині “туляли” отамани Коцюбинський і Миронович, а на півдні Апостол і Махно»³⁷. Загалом С. Шевчук доходить висновку, що об'єднання українських земель було передчасне, потрібно було дочекатись вирішення галицького питання на Паризькій мирній конференції.

3 січня 1919 р. на першому засіданні Української Національної Ради була затверджена ухвала про Злуку УНР і ЗУНР. 18 січня 1919 р. делегація ЗУНР у складі О.Бурачинського, Д. Вітовського, С. Вітика, С. Витвицького, І. Мирона, Я. Олесевича, І. Санделяка, Т. Старуха, В. Стефаніка, Л. Цегельського та інших на чолі з Л. Бачинським прибула до Києва для остаточного утвердження возз'єднання українських земель.

Не дивлячись на надзвичайно складну внутрішньо- і зовнішньополітичну ситуацію обох державних утворень 22 січня 1919 р. в Києві в урочистій обстановці підписано Акт Злуки УНР і ЗУНР.

Об'єднання мало велике значення, оскільки сприяло усвідомленню загальноукраїнської спільності серед населення, яке довгий час знаходилося у складі різних держав.

С. Петлюра в одному з своїх останніх листів у травні 1926 р. писав до Ю. Гуменюка: «Лише скоординованою акцією обох частин – “наддніпрянців” і “галичан” можна було досягнути ідеалу державної самостійності. Цієї скоординованості не було в самому початкові боротьби. Обидві частини не доросли до визнання єдиної керуючої волі щодо того плану і програми, на яких ця боротьба мусіла провадитися. Фактично ідея соборності була фразою...»³⁸.

Про причини непорозумінь і відмінностей в ідеології, політиці, традиціях писали Л. Цегельський, О. Доценко, І. Лісяк-Рудницький. Останній зазначав: «відрізняло галицьких українців те, що вони пройшли через школу конституціоналізму (на відміну від Великої України). Уряд Західно-Української Народної Республіки мав незаперечну відданість українського населення й успішно підтримував закон і порядок на всій території, що перебувала під його контролем»³⁹. О. Доценко також вважав, що зійшлися люди двох шкіл, різного виховання і думок. Головними причинами непорозумінь були непошана інших людей, відсутність почуття міри можливого й неможливого, адже наддніпрянці виростили у вільних і широких козацьких степах і боролися століттями за волю свого народу, їм притаманні сміливість, щирість, упертість та завзяття в боротьбі. Але їм бракувало європейського виховання⁴⁰.

З цим можна погодитись, оскільки протягом століть на українських землях, що входили до складу Російської імперії весь час виникали постання та заколоти. У той час на Галичині була відносна тиша, але галичани були ближчими до досягнень Європи і перейняли її політичні й культурні традиції.

Отже, українці пройшли довгий і тернистий шлях до історичного об'єднання своїх земель. Західноукраїнські лідери побоювалися Великої України, бо думали, що остання буде завойована. Вони нагамагалися досягти самостійності конституційним шляхом. І тільки тоді, коли почалася боротьба з Польщею, нагально постало питання возз'єднання українських земель. Але об'єднання було формальним: обидві держави продовжували проводити власну внутрішню і військову політику. Вони не хотіли ні в чому поступатися, вважаючи, що роблять все правильно. Оцінюючи тогочасну

ситуацію, слід відзначити, що і УНР, і ЗУНР вирішували порізно свої завдання і визначали майбутнє власної держави. Великий вплив на це мала ідеологічна, політична і культурна свідомість українців. Одні виростили в умовах впливу європейських традицій, інші в умовах панування самодержавства і відриву від решти Європи. Не менш важливим чинником були стосунки з сусідніми державами. Для галичан головним ворогом була Польща, для підніпрянців – Росія. А значить й політика держав координувалася по-різному. І тільки важке політичне становище українських держав змусило зробити спробу возз'єднатися в єдину соборну Україну.

Annotation

In the article the difficult process of aspirations of Ukrainians to unify is analyzed in the context of the end of the First World War.

Анотація

У статті висвітлюються складні процеси соборницьких устремлінь українців в контексті завершення Світової війни.

Рецензент: Пиріг Р.Я. – д.і.н., проф., завідувач відділу історії української революції (1917–1921 рр.)

¹ Цегельський Л. Від легенд до правди. – Нью-Йорк, 1960. – С. 31.

² Цегельський Л. Від легенд до правди. – Львів, 2005. – С. 31.

³ Західно-українська Народна Республіка 1918–1923. Документи і матеріали: В 5 т. – Т. 1. – Івано-Франківськ, 2001. – С. 175.

⁴ Там само. – С. 221.

⁵ Цегельський Л. Від легенд до правди. – Нью-Йорк, 1960. – С. 29.

⁶ Ярославин С. Визвольна боротьба на Західно-Українських землях у 1918–1923 роках. – Філадельфія, 1956. – С. 28–29.

⁷ Цегельський Л. Від легенд до правди. – Нью-Йорк, 1960. – С. 79.

⁸ Коновалець С. Причинка до української революції. – Б. м., 1948. – С. 14.

⁹ Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. – Львів, 1995. – С. 130–131.

¹⁰ Зарецька Т. Юзеф Пілсудський і Україна. – К., 2007. – С. 71.

¹¹ Там само. – С. 71–72.

¹² Цегельський Л. Від легенд до правди. – Львів, 2005. – С. 77.

¹³ Гуцуляк М. Перший листопад 1918 року на західних землях України. – К., 1993. – С. 21.

¹⁴ Шевчук С. Пора сказати правду про наші визвольні змагання. – Торонто, 1965. – С. 32.

¹⁵ Там само. – С. 33.

¹⁶ Мазепа І. Україна вогні і бурі революції. – К., 2003. – С. 70.

¹⁷ Христюк П. Замітки і матеріали до Української революції: В 4 т. – Т. 4. – Прага, 1921. – С. 28.

¹⁸ Революція на Україні: по материалам белых/Сост. С. Алексеев. – К., 1930. – С. 181.

¹⁹ Мазепа І. Названа праця. – С. 85.

²⁰ Винниченко В. Відродження нації: В 3 т. – Т. 3. – Відень, 1920. – С. 159–160.

²¹ Дорошенко Д. Історія України 1917–1923: В 2-х т. – Т. 2. – К., 2002. – С. 292.

²² Мазепа І. Названа праця. – С. 73.

²³ Директорія, Рада Народних міністрів Української Народної Республіки: В 2 т. – Т. 2. – К., 2006. – С. 420.

²⁴ Шаповал М. Велика революція і українська визвольна війна. – Прага, 1927. – С. 133.

²⁵ Революція на Україні: по материалам белых. – С. 283.

²⁶ Христюк П. Замітки і матеріали до Української революції: В 4 т. – Т. 3. – Прага, 1921. – С. 112.

²⁷ Цегельський Л. Від легенд до правди. – Львів, 2005. – С. 79.

²⁸ Курас І., Солдатенко В. Соборництво чи регіоналізм в українському державотворенні (1917–1920 рр.). – К., 2001. – С. 96.

²⁹ Винниченко В. Відродження нації: В 3 т. – Т. 3. – Відень, 1920. – С. 154.

³⁰ Там само. – С. 155.

³¹ *Зарецька Т.* Названа праця. – С. 76.

³² *Шевчук С.* Пора сказати правду про наші визвольні змагання. – Торонто, 1965. – С. 69.

³³ *Литвин С.* Суд історії. – К., 2001. – С. 347.

³⁴ *Доценко О.* Літопис української революції: В 2 т. – Т. 2, Кн. 4. – К., 1923. – С. 45.

³⁵ *Петлюра С.* Статті. Листи. Документи: В 4 т. – Т. 2. – Нью-Йорк, 1979. – С. 519.

³⁶ *Шевчук С.* Пора сказати правду про наші визвольні змагання. – Торонто, 1965. – С. 43.

³⁷ Там само. – С. 43–44.

³⁸ *Петлюра С.* Статті. Листи. Документи: В 4 т. – Т. 1. – Нью-Йорк, 1956. – С. 421–422.

³⁹ *Лисяк-Рудницький І.* Історичні есе: В 2 т. – Т. 2. – К, 1994. – С. 170.

⁴⁰ *Доценко О.* Літопис української революції: В 2 т. – Т. 2, Кн. 4. – К., 1923. – С. 79, 99.